

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Pedagógiai gyermekmegfigyelés és lélektani laboratóriumi teszt-vizsgálat.

A nevelés léleknek reáhatása más lelkekre. Hogy azonban a nevelő lelkiisége hathasson, mégpedig a nevelés céljának megfelelőleg hathasson a többi lélekre, a tanulók lelkiületére, szükséges, hogy a nevelő ezeket a lelkeket módszeresen, következetesen és behatóan figyelemmel kísérje, megismerje. Másszóval, az iskola nevelőmunkája szükségessé teszi a tanulók gyermeklélektani és neveléslélektani megismerését, gyakorlati szempontok szerint. A tanuló lélektani megismerése írásos rögzítés nélkül nem lehet elegendő. A gyermek ugyanis fejlődő személyiség, tehát szükséges ennek a testi-lelki fejlődésnek egész hosszmetzetét évről-évre készült megfigyelési vagy személyi lapokon megrögzítenünk. Csak ebben az esetben ismerjük a reánk bízott tanuló lelki sajátosságait, mert hiszen csak akkor tudjuk megmondani, hogy micsoda valami vagy valaki, ha tudjuk, hogyan lett azzá, ami vagy aki.

Az iskolai személyi megfigyelő lapok bevezetése több nyugat-európai államban megtörtént, így pl. Németországban a rendszeres pedagógiai megfigyelés több, mint negyedszázados hivatalos multra tekinthet vissza. A nevelés érdeke mellett a pályaválasztási tanácsadás is megkívánja a pedagógiai gyermekmegfigyelés hivatalos intézményesítését. Saját személyes tapasztalataim alapján mondhatom, hogy a németországi pályaválasztási tanácsadóhelyeken — e helyekre a gyakorlatban minden egyes, iskoláit elvégzett ifjú elkerül — az esetek 80%-ában az ifjút az óvodától az egyetemig vagy munkahelyig elkísérő személyi megfigyelőlapok alapján meg tudják adni a tanácsot és csak az esetek 20%-ában szükséges még lélektani laboratóriumi vizsgálat is. Persze, a német pedagógiai megfigyelés is csak a kezdet súlyos nehézségeinek leküzdése után jutott el erre a fokra. A nehézség abban a körülményben rejlett, hogy a tanítóság és tanárság nem rendelkezett a feladat kielégítő megoldásához megfelelő lélektani képzettséggel.

Akármilyen kiváló legyen is valamely pedagógus, mint szaktanár vagy mint általános nevelő, gyermeklélektani és karakterológiai külön képzettség nélkül a személyi lapok kitöltésénél léptenyomon azt fogja érezni, hogy, noha ismerni véli tanulóinak lelkiületét, mégis, amikor megfigyeléseit az osztálykönyvben rövid, jellemző lélekrajzban kellene összefoglalnia, »nem jut az eszébe semmi«. Nem tud jellemző szavakat találni, semmitmondó lesz, amit a gyermekről ír. Ha összehasonlítja azokat az adatokat, amelyeket a gyermekről írásba adott, azzal az érzelmi képpel, amely

benne a gyerekekről él, jellemzését egyáltalában nem fogja ki-elégítőnek tartani.

Többször előfordult mármost, hogy pedagógusok különböző iskolafajokból hozzánk fordultak, és valamelyik növendéküket elküldték hozzánk, a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumába. Ha most azzal a jellemzéssel, amelyet, laboratóriumi vizsgálat nyomán, mi adtunk a gyerekekről, és amelyet a pedagógus kielégítőnek érzett, összehasonlította a saját maga által az osztálykönyvben adott jellemzést, kivétel nélkül minden esetünkben úgy nyilatkozott a pedagógus, hogy amit ő írt a gyerekekről, az majdnem megegyezett a mi jellemzésünkkel, de csak — majdnem. Mindig akadt egy csekély árnyalat, amit a pedagógus nem tudott eltalálni, és épp ez a csekély árnyalat fosztotta meg jellemző erejétől vagy tette tévessé azt, amit írt. Ha ő pl. *jóindulatúnak* mondta a gyermeket, akkor mi esetleg *gyengédérzelműségről* beszélünk ugyanannál és ez a kifejezés már pontosan fedte, amit a pedagógus is érzett, a saját kifejezését ellenben nem érezte elég jellemzőnek. Ha ő *önfejűségről* beszélt, akkor mi esetleg alkalomadtán mutatkozó *önszeretetet* említettünk, és ez a kifejezés már pontosan fedte a gyermek jellegzetességeit. Ha a pedagógus azt írta le: a gyermek gyakran igen nehezen befolyásolható, de nem tudta megjelölni, melyek ezek az esetek, akkor mi talán azt írtuk: a gyermek szellemi önállóságra törekszik. Ha ő feljegyezte a gyerekekről, hogy néha jól gazdálkodik, sokszor pedig nem, akkor mi esetleg azt írtuk: anyagi dolgokban nem kicsinyes, de nem is pazarló, stb.

Ime, itt a magyarázata, hogy megfelelő gyermeklélektani és karakterológiai képzés nélkül a pedagógiai megfigyelés nem sikerülhetett külföldön, és nem sikerülhet nálunk sem. A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma évről-évre megrendezi a fővárosi tanerők lélektani gyakorlati kiképzésére délutáni tanfolyamait, de ezekre a pedagógusok, egyéb nagymérvű elfoglaltságuk miatt, nem jelentkeznek elegendő számban. Mégis, azokból, akik e tanfolyamainkat elvégzik, válik remélhetőleg az úttörő gárda, amely a többieknek irányt mutat, példát és segítséget nyújt a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Ur által elrendelt iskolai személyi tanulóadatok kitöltéséhez.

Mostanában itt is, ott is olvasható és hallható oly vélemény is a pedagógusok körében, hogy valamely lélektani intézet, laboratórium dolgozzon ki próbákat (teszteket) abból a célból, hogy az osztályfőnökök ezeket a vizsgálatokat aztán elvégezzék a tanulókon, és az így nyert adatokat vezessék be az osztálykönyvekbe. Ezek a vélekedések és indítványok jól érzik a kellő lélektani felvérteztség nélküli való pedagógus nehézségeit a gyermekmegfigyelés területén, mégis, a teszt-módszernek az iskolákba való bevezetését teljességgel helytelen balfogásnak kellene mondanunk, oly balfogásnak, amely—

nek gondolata maga is csak hiányos lélektani képzettségéből született meg. Nem arról van szó, hogy iskolai tanulókat egyáltalán ne vizsgáljunk lélektani próbákkal, hanem arról, hogy ezeket a próbákat a laboratóriumok szakképzett erői végezzék, senki más. Miért? Ezer ok van rá.

A gyermek lélektani megismerésének két módja van: a pedagógiai megfigyelés és a laboratóriumi kísérleti munka. Mindkettő egyaránt szükséges, mert mindegyiknek épp ama pontokban van az előnye, ahol a másiknak a fogyatkozása. A teszt-módszer egyik korlátozottsága az, hogy csak a pillanatnyi diszpozíciót mutatja, még akkor is, ha betartjuk azt a lélektani követelményt, hogy minden vizsgálatot ismételten, legalább kétszer végzünk el ugyanazon a vizsgálati személyen, és pedig hosszabb időközzel a kettő között. A pedagógiai megfigyelés ellenben több évre terjed ki, tehát hézagtalanebb képet ad a gyerekekről.

Vizsont a teszt-módszer előnye a megfigyeléssel szemben, hogy tárgyilagosabb és kevésbé viszonylagos. Teljesen tárgyilagos ugyan soha sem lehet a lélektani kutatás, mert eredményeit mindig befolyásolja az a körülmény is: ki az, aki vizsgál? Mindendiagnózisnál, amit a vizsgálatvezető végez, önmagát is diagnosztizálja bizonyos fokig. A lélektani próba azonban tárgyilagosabb a mégoly elfogulatlan és alapos megfigyelésnél is, mert kevesebb teret enged a vizsgáló egyéni felfogásának és kedélyállapotának, általában szubjektív tényezőknek. Ha egy gyermekkel elvégeztem a Moede-féle fonaltábla próbáját a csuklóhajlékonyság, csuklógyorsaság és térbeli utánzóképeség vizsgálatára, akkor, ha pontosan mértem az időt, a gyermek fel fog mutatni egy mérhető, számokban pontosan kifejezhető teljesítményt, és e teljesítmény nagysága, jósága stb. független az én alanyiségomtól. Másik előnye, a tesztnek a megfigyeléssel szemben, hogy kevésbé viszonylagos. Ha a tanító vagy a tanár egy gyerekekről megállapítja, hogy ez a gyermek értelmes, pontosabban szólva, csak ezt akarja és tudja mondani: »Ez a gyermek az osztály átlagánál értelmesebb.« Az osztályok, iskolafajok és vidékek értelmiségi átlaga azonban igen elterjedt, úgy, hogy ha valamely gyermeket valamely iskolának valamely osztályában valamely tanító vagy tanár értelmesnek mond, ugyanazt a gyermeket egy másik iskola másik osztályában egy másik tanító esetleg gyenge értelmi képességűnek találná, — és viszonylag mind a két megállapítás igaz lehetne. A teszt ellenben csak akkor használható, ha »hitelesítve« van, vagyis statisztikai számításmódok segítségével és többesre tömegvizsgálatok alapján megkaptuk ama teszt átlagteljesítményének pontszámát és a többi sztenderd-értékeket.

A mondottakból két dolog következik: megfigyelés és próba egymást kiegészíti, egyik sem pótolhatja részben vagy egészben a

másikat. A pedagógus tehát kitérne az ő sajátos feladata elől, ha a laboratóriumok munkájába kontárkodnék bele, és tesztekkel akarná azt az adatot megkapni, amihez kötelessége megfigyelés után jutni. De nincs is szüksége a pedagógusnak lélektani próbákra, hiszen ezek a gyermeki lelket mesterségesen, laboratóriumokban gyártott lélektani helyzetekben vizsgálják, a megfigyelőnek ellenben rendelkezésére áll az iskola természetes élete, amelyet semmiféle próba mesterségesen nem pótolhat.

Másik tanulság az, hogy a teszt, ha nincs hitelesítve, szten-derdizálva, nem használható. Ha egy gyermek az előbb említett fonaltábla-vizsgálatot 2 perc 36 másodperc alatt és 3 hibával végzi el, mit mond ez a két szám nekem, a vizsgálónak? A világon semmit nem mond meg a gyermekről, mindaddig, amíg nem tudom, hogy az átlagos képességű gyermek ugyanazon életkorban ennél hosszabb vagy rövidebb idő alatt, több vagy kevesebb hibával oldja-e meg ezt a feladatot. Csak, ha szten-derd-teljesítményekhez mérjük, tudjuk megmondani az egyes gyermekről, hogy a próba alapján milyen képességűnek kell tartanunk.

A tesztek hitelesítése azonban évekig tartó munka, tehát, ha sok-sok fáradsággal valamely lélektani intézet valamely próbát hitelesített, ezt a próbát nem adhatja ki kezéből iskolai vagy más célokra, mert különben a próba ismeretessé válik a vizsgálandó személyek körében, a gyermekek lassan-lassan előre megtudják a feladatokat azoktól, akiket előzőleg vizsgált az iskola, »puskákat« készítenek róla stb.

Vannak továbbá tesztek, amelyek nem csoportos, hanem egyénenként való vizsgálatra alkalmasak csupán, vagyis egyszerre csak egy gyermekre hajthatók végre. Amíg az intelligenciás rész-képességek: figyelem, emlékezet stb. még vizsgálhatók csoportosan, egyszerre pl. egy egész osztályon, a dolgozatíráshoz némileg hasonló lefolyással, addig más képességeknek, főleg pedig a jellemvonásoknak vizsgálata egyéni diagnosztikus próbákkal mehet csak végbe. Ezeknek a próbáknak értelmezése azonban olyfokú lélektani szak-képzettséget követel, amelyet csak hosszú évek alatt és csak a rátermettek sajátíthatnak el. Még ekkor is fáradságos munka az értelmezés. Egyetlen *Rorschach*-próbának egy személyre vonatkozó értelmezése négy-öt óra. Ilyenfokú szaktudást és ennyi külön fáradságot kívánni az osztályfőnöktől, magábanvéve is lehetetlen és halvaszületett gondolat volna.

De általában elmondhatjuk minden próbáról, a csoportban végrehajthatókról és egyéniokről, a képességvizsgálókról és a karakterdiagnosztizálókról egyaránt, hogy nem annyira a kapott eredmény a fontos, hanem az a következtetés, amit a pszichológus az adatokból levon. Ezt pedig nem lehet egyszerű végrehajtási utasításban közölni a pedagógussal, amint nem lehetne a pe-

dagógusra orvosi vizsgálatokat se rábízni, a szaktudás hiánya itt is ugyanolyan akadály.

A lélektannak és a pedagógiának csak az a munkamegosztás válik a javára, ha pedagógus és pszichológus nem kontárkodnak egymás területére, hanem mindegyik a maga feladatát végzi, egyik a pedagógiai megfigyelést, másik a teszt-vizsgálatot. A kettő együtt adja a tökéletes és gyakorlati gyermekmegismerést.

Noszlopi László.

Egyéni törzslap — pályaválasztás.

Szabad pályákon az utódpótlás: nemzeti érdek. Megkönnyítik ezt az iskolában lelkiismeretesen és felelősségteljesen vezetett *egyéni törzslapok*. A törzslap a növendékeket végig kíséri — a nyugati iskolában — a tankötelezettség legfelső határáig. A törzslapra feljegyeznek minden lényeges mozzanatot, akár előnyös az vagy hátrányos, javuló vagy visszaeső. A pályaválasztó az őt fényképszerűen jellemző törzslappal áll a tanácsadó bizottság elé, amely meggyőzően kimutatja, milyen pályát *ne* válasszon a serdülő. Az egyéni törzslap kérdéseire és rovataira azok az iskolák tudnak kimerítően megfelelni, ahol *műhelynevelést, szerszámismeretet* is tanítanak, ahol a toll nem szorította ki a nevelés másik nagy eszközét: a szerszámot. A nyugati iskolákban így van ez, pl. Párisban 367 elemi iskola van 40 tanuló részére fa-, fémműhelyekkel, a gyermeki kéznek megfelelő szerszámokkal felszerelve. A kézügyességet iparosmester tanítja. Ugyanilyen szervezetű a polgári iskola, illetőleg annak három csoportja: az ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági.

Mit tartalmaz a törzslap?

Környezet-leírást: a szülők korát, foglalkozását, (háztartásban élő-e vagy kenyérkereső foglalkozása van-e az anyának?), a szülők műveltségét, de azt is, hogy iskolázottság, vagy önművelés útján szerezték-e azt? A testvérek számát, azok foglalkozását, a családban élő rokonok viszonyát, hol laknak, hányan laknak együtt stb.

A törzslap második része kiterjed:

a) *a szellemi képességekre*: felfogóképességre, észjárásra, érdeklődésre, ízlésre, közönyre, — ezek kisebb-nagyobbmértű megnyilvánulásaira. Milyen jellegű az emlékezőtehetség: látási, hallási, mozgási? Miként tud gondolatokat összekapcsolni, rendezni, megkülönböztetni — milyen irányú az érdeklődés, milyen erejű a kitarása?

b) *testi képességekre*: a testi szervezetre, betegségekre, ezek iránti hajlamra, érzékszerveinek élességére; működésére (látás, hallás, tapintás). Mennyi idő alatt fárad el? Mire van képessége? Milyen szerszámokkal szeret foglalkozni? Vannak-e öröklött hajlamai? Kedvezők vagy kedvezőtlenek-e ezek?